

ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН: ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ПРАВОВОМУ ПОЛІ УКРАЇНИ

Досліджено питання правового регулювання корпоративних правовідносин в Україні та перспективи використання законодавчого досвіду Європейського Союзу шляхом неупередженого формування Україною свого корпоративного законодавства з урахуванням і позитивного, і негативного досвіду держав-членів Європейського Союзу, а також, беручи до уваги найліпші традиції планування та проведення регуляторних реформ із метою остаточного закріплення свого становища у загальноєвропейському напрямі.

Ключові слова: корпоративні правовідносини, корпоративне право, корпоративне законодавство, адаптація, адаптаційний процес, Європейський Союз або Європейське співтовариство, конгломерат, правовий доробок Європейської спільноти (*acquis communautaire*).

Постановка проблеми. Нині правове регулювання корпоративних правовідносин перебуває на одному із найскладніших етапів свого розвитку, який можна визначити як кризовий, оскільки існують певні вади українського корпоративного законодавства, а саме: безсистемність розвитку, штучний характер більшості правових приписів, застарілість вимог та приписів, неврахування сучасного досвіду правового регулювання, невмотивоване запозичення закордонного досвіду без чіткого розуміння мети регулювання та аналізу альтернативних моделей тощо.

Нині чимало інститутів вітчизняного корпоративного законодавства потребують загального переосмислення для визначення доцільності їх існування.

Для вирішення досліджуваної проблеми слід привести корпоративне законодавство України у відповідність до законодавства Європейського Союзу шляхом адаптації.

Стан дослідження. Теоретичну основу дослідження проблематики правового регулювання корпоративних правовідносин станов-

лять праці вітчизняних та зарубіжних учених таких, як В. М. Кравчук, О. Р. Кібенко, О. М. Вінник, В. С. Щербина, В. І. Цікало, Г. В. Друзенко, М. Ф. Верменчук, Л. П. Павлова, Ю. С. Шемшученко та ін.

Метою статті є дослідження, виявлення та аналіз оптимальних шляхів удосконалення правового регулювання корпоративних правовідносин в Україні із використанням законодавчого досвіду Європейського Союзу.

З огляду на обрану мету сформульовано такі завдання:

– провести дослідження правового регулювання корпоративних правовідносин в Україні та проаналізувати вади, які виявленні під час цього дослідження;

– виявити оптимальні шляхи вдосконалення правового регулювання корпоративних правовідносин в Україні із використанням законодавчого досвіду Європейського Союзу;

– визначити перелік чинних нормативних актів України, що мають бути адаптовані відповідно до законодавства Європейського Союзу.

Виклад основних положень. Становлення ринкової економіки в Україні зумовило виникнення великої кількості господарських товариств та активний розвиток корпоративних правовідносин. Основні нормативні акти, які регулюють ці правовідносини, містять чимало недоліків, які особливо гостро виявляються під час корпоративних конфліктів [1, с. 3].

Донедавна чинне законодавство України не містило визначення поняття корпоративних відносин. Був прийнятий Закон України (далі – ЗУ) «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів» від 15 грудня 2006 р. [3], згідно з яким були внесені зміни до назви ст. 167 Господарського кодексу України (далі ГК України) і доповнення частиною третьою, в якій надається поняття корпоративних відносин, під якими розуміються відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав [2].

Як уже зазначалось, корпоративне право України перебуває на одному із найскладніших етапів свого розвитку, який можна визначити як кризовий. Основними вадами сучасного українського корпоративного права можуть бути визнані:

– безсистемність розвитку, відсутність єдиної концепції формування корпоративного законодавства та загальної методології;

– штучний характер більшості правових приписів – невідповідність юридичної форми економічній сутності відносин, повне ігнорування фактичних потреб учасників корпоративних відносин

та форм корпоративної поведінки, що склалися на практиці, а не існують у теорії;

– застарілість багатьох вимог та приписів (моделі, що застосовуються у правовому регулюванні, запозичені ще з законодавства XIX століття), неврахування сучасного досвіду правового регулювання, тенденцій глобального реформування корпоративного права, які тою чи іншою мірою виявляються у більшості провідних держав світу;

– невмотивоване запозичення закордонного досвіду без чіткого розуміння мети регулювання та аналізу альтернативних моделей;

– дуже низький рівень юридичної техніки (відсутність єдиної термінології, суперечливість норм, наявність великої кількості дублюючих одна одну норм, юридична невизначеність норм, їхня декларативність);

– значні прогалини у регулюванні (в українському корпоративному праві взагалі немає багатьох класичних правових інститутів, без яких будь-яка модель регулювання корпоративних відносин є дефектною);

– відсутність диференційованого підходу до визначення правового статусу товариств залежно від їх характеристик, надзвичайна імперативність законодавства.

Сучасне корпоративне законодавство України є дуже суперечливим конгломератом правових норм, які безсистемно містяться у декількох основних джерелах, серед яких насамперед можна виокремити Цивільний кодекс України (далі – ЦК України), ГК України, ЗУ «Про господарські товариства», ЗУ «Про акціонерні товариства», а також ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців». Погіршується становище ще й тим, що у разі ухвалення нових нормативних актів, чинні акти не приводяться у відповідність до них [4].

Необхідною умовою успішності розвитку корпоративного законодавства України має стати комплексність регулювання та стратегічний підхід. Нині чимало інститутів вітчизняного корпоративного права потребують загального переосмислення для визначення доцільності їх існування.

Із корпоративного права України мають бути виведені норми та правові конструкції, які є неефективними (тобто не досягли обраної мети регулювання) або недієвими (є штучними та нездатними до регулювання тих відносин, що є насправді).

Правові моделі поведінки, що запроваджені сучасним корпоративним правом України, іноді є дуже далекими від тих відносин, що сформувалися на практиці, але стереотипи правового мислення не да-

ють змоги нам відмовитися від класичних понять та інститутів й створити право, яке б відтворювало різноманітні сучасні моделі корпоративних відносин й відповідало б очікуванням практики. І саме законодавчий досвід інших країн має стати основним джерелом отримання інформації про нові тенденції та потенційні моделі правового регулювання [5, с. 100–101].

Дуже хотілося б, щоб Україна і надалі перебувала у загальноєвропейському напрямі та формувала своє корпоративне законодавство, зважаючи і на позитивний, і на негативний досвід держав-членів Європейського Союзу (далі – ЄС).

Процес запозичення закордонного досвіду з правових питань може відбуватись стихійно чи заплановано, внаслідок взятих на себе країною міжнародних обов'язків або добровільно, в односторонньому чи багатосторонньому порядку. Відповідно, цей процес може мати різні форми – уніфікації, гармонізації, адаптації, апроксимації, рецесії тощо.

В Україні процес запозичення правового досвіду ЄС набув форми адаптації законодавства. Цей процес відбувається в державі не стихійно, в нього є доволі вагоме правове підґрунтя [5, с. 101], яке виникло після підписання 14 червня 1994 року Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами-членами (далі – УПС) [6].

Учена О. Р. Кібенко стверджує, що ст. 51 УПС сформулила правове підґрунтя адаптаційного процесу, закріпивши, що «важливою умовою для зміцнення економічних зв'язків між Україною та Співтовариством є зближення існуючого та майбутнього законодавства України з законодавством Співтовариства» [5, с. 102].

Нині Україна є у доволі вигідному становищі, на відміну від країн – кандидатів у члени ЄС, які вимушені приймати *acquis communautaire* [5, с. 125].

Поняттям *acquis communautaire* розглядається як правовий доробок Європейської спільноти, під яким розуміють не лише закони Спільноти у вузькому значенні, але й усі акти, прийняті в межах другого та третього «стовпів» Європейського Союзу, і визначені в договорах спільні цілі [7, с. 24].

Україна може зваженіше підходити до адаптаційного процесу, зважаючи на національні інтереси, особливості національного права та правозастосування, взаємини з країнами, що не є членами Євросоюзу [5, с. 125].

Визначити перелік чинних нормативних актів України, що мають бути адаптовані, можливо лише проведенням порівняльного аналізу, тобто шляхом вивчення змісту законодавчого акта ЄС й пошуку всіх актів українського законодавства, якими регулюються відповідні відносини. Такий перелік може бути визначений відповідно до кожної сфери тільки після проведення ретельного наукового дослідження і не може мати вичерпного характеру.

Нині основну увагу під час проведення адаптації у сфері корпоративного права має бути спрямовано на базові законодавчі акти у цій сфері – ЦК України, ГК України, закони України «Про господарські товариства», «Про акціонерні товариства» та «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» з метою приведення їх норм у відповідність до *acquis communautaire* [5, с. 125–126].

Для вирішення досліджуваної проблеми необхідно адаптувати корпоративне законодавство України відповідно до законодавства ЄС.

Водночас слід керуватись такими методологічними засадами:

1) для проведення адаптації у пріоритетних сферах необхідно враховувати ті акти законодавства ЄС, які спрямовані на гармонізацію національних норм корпоративного права у державах – членах ЄС; ті ж акти, що визначають правовий статус наднаціональних юридичних осіб, безпосередньо не є предметом для проведення адаптації, втім їх положення можуть бути враховані для чіткішого розуміння правових доктрин, інститутів, концепцій, методів регулювання та окремих правових понять, які існують у сучасному корпоративному праві ЄС;

2) під час адаптування слід враховувати не тільки чинні директиви ЄС, а й загальні тенденції та перспективи розвитку європейського корпоративного права (для цього необхідно розглянути документи, якими запроваджено фундаментальну реформу корпоративного права на рівні ЄС);

3) для цілей адаптації необхідно розглянути положення національного корпоративного права країн – учасниць ЄС – тільки ретельне дослідження механізмів та наслідків упровадження вимог директив у національне право держав Євросоюзу допоможе сформулювати виважену програму адаптації корпоративного законодавства України до законодавства ЄС;

4) адаптацію доцільно проводити відповідно до вимог ЗУ «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяль-

ності», також слід враховувати зовнішню та економічну політику України, рівень її економічного та соціального розвитку, національні інтереси, культуру та традиції;

5) під час проведення адаптації Україна має орієнтуватися на адаптацію по суті, на досягнення певних (спільних) цілей у регулюванні, а не прагнути до зовнішньої подібності законів чи норм [5, с. 126–127].

Висновки. Нині правове регулювання корпоративних правовідносин є на одному із етапів свого розвитку. Вдосконалення правового регулювання можливе завдяки формуванню Україною свого корпоративного законодавства шляхом неупередженого врахування позитивного досвіду держав – членів ЄС, а також, беручи до уваги найліпші традиції планування та проведення регуляторних реформ, з метою остаточного закріплення свого становища у загальноєвропейському напрямі.

1. Кравчук В. М. Припинення корпоративних правовідносин в господарських товариствах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. юрид. наук: спец. 12.00.03 / В. М. Кравчук; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х., 2010. – С. 35.

2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів: Закон України від 15 грудня 2006 р. № 483-V (із змінами і доповненнями) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/483-16>

4. Концепція розвитку корпоративного законодавства України, затверджена рішенням Ради комітету корпоративного права Асоціації правників України від 03.10.2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uaib.com.ua>.

5. Кібенко О. Р. Сучасний стан та перспективи правового регулювання корпоративних відносин: порівняльно-правовий аналіз права ЄС, Великобританії та України: дис. ... докт. юрид. наук / О. Р. Кібенко; Національна юрид. акад. України. – Х., 2006. – 523 с.

6. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами – членами від 14.06.1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_012.

7. Європейський Союз: словник-довідник / ред. М. Марченко. – 3-тє вид., оновлене. – К.: К.І.С., 2001. – 152 с.

Мелех Л. В., Круць К. И. Проблематика правового регулювання корпоративних правоотношень: перспективи використання законодавчого опыта Європейського Союзу в правовому полі України

Исследовано вопрос правового регулювання корпоративних правоотношень в Україні и перспективи использования законодавчого опыта Европейского Союза путем беспристрастного формирования Украиной своего корпоративного законодательства с учетом как положительного, так и отрицательного опыта государств-членов Европейского Союза, а также принимая во внимание лучшие традиции планирования и проведения регуляторных реформ с целью окончательного закрепления своего положения в общеевропейском направлении.

Ключевые слова: корпоративные правоотношения, корпоративное право, корпоративное законодательство, адаптация, адаптационный процесс, Европейский Союз или Европейское сообщество, конгломерат, правовой задел Европейского сообщества (*acquis communautaire*).

Melekh L. V., Kruts K. I. Legal problems of corporate legal regulations: perspectives of European union legislative experience in the legal field of Ukraine

The article studies the problems of legal regulation of corporate relations in Ukraine and prospects of legislative experience of the European Union, by constructing Ukraine of its corporate law impartially, taking into account both positive and negative experience of – the European Union, as well as seeing the best traditions of planning and carrying out regulatory reforms in order to finally consolidate their position in the European mainstream.

Today legal regulation of corporate relations is today one of the most difficult stages of development, which without exaggeration can be described as a crisis, because there are certain flaws of Ukrainian corporate legislation, namely the lack of system development, the artificial nature of many laws, the obsolescence of many requirements and regulations, ignoring modern experience of legal regulation, unmotivated borrowing foreign experience without a clear understanding of the purpose of regulation and analyzing alternative models and others. Many institutions of national corporate laws require total rethinking today to determine the feasibility of their existence. To solve the problem we should the study leading corporate legislation of Ukraine with EU legislation through adaptation. Theoretical problems of legal regulation of corporate labor relations study domestic and foreign scholars such as V. M. Kravchuk, O. R. Kibenko, A. M. Vinnyk, V. S. Shcherbina, V. I. Tsikalo, G. V. Druzenko, M. F. Vermenchuk, L. P. Pavlova, Y. S. Shemshuchenko etc.

Key words: corporate legal relation, corporate law, corporate legislation, adaptation, adaptive process, the European Union or the European Community (contextual) conglomerate, the legal legacy of the European Communities (*acquis communautaire*).

Стаття надійшла 2 грудня 2015 р.